

Љубомир Стајић

Правни факултет, Универзитет у Новом Саду

Ненад Радивојевић

Правни факултет, Универзитет у Новом Саду

БЕЗБЕДНОСНО-ПРАВНИ АСПЕКТИ НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

Сажетак

Данашње време у безбедносном смислу карактерише деструкција широких размера и интензитета у скоро свим деловима друштва. Породица, дефинисана као основна ћелија сваког друштва често је угрожена и догађањима унутар ње где се одигравају, дуго скривана иживљавања насилника над слабијим, потчињеним члановима породице. Црне хронике су све чешће попуњене насловима о страшној судбини жртава насиља у породици. Насиље у породици, поготово његов безбедносни аспект по жртве, друштво и сам систем безбедности нису довољно истражени. Углавном се истраживао кривични, криминолошки, социолошки и правни аспект, док је безбедносни био запостављен због „тамне бројке“ криминалитета. Прва асоцијација код обичних грађана када се каже насиље у породици јесте ударање, премлаћивање, убиство, наношење било каквог физичког бола. О другим врстама насиља (сексуалном, психичком, економском и духовном) мање се говорило. Сви они појединачно али и синергијски имају широк дијапазон утицаја на појединца, друштво, државу па и међународну заједницу.

У овом раду презентован је безбедносни аспект насиља у породици како по личност, друштво тако и сам систем безбедности. Такође, дат је приказ међународних и националних позитивноправних извора који уређују борбу против насиља у породици. Република Србија као потписница бројних међународних конвенција из ове области, преузела је на себе обавезу доношења националних правних аката којима ће уредити заштиту од насиља у породици, а последњи међу њима је и Закон о спречавању насиља у породици који је почео да се примењује 1. јуна 2017. године.

Кључне речи: безбедност, насиље у породици, заштита, превенција, систем безбедности

1. УВОД

Насиље је појава стара колико и живи свет. Историја човечанства праћена је насиљем. Насиље је све време мењало своје облике, интензитет и средства за извршење само није мењало свој циљ. Циљ насиља је увек исти.¹ Насилник користи разна физичка, психичка, морална, културна и верска средства да се супротна страна повинује захтевима насилника. Насиље чине појединци, разне групе, организације, народи, државе па и групе држава. Насиље чине и све професије и има га свуда, свакодневно, у разноврсним облицима, са различитим последицама, јавно и прикривено, откривено и оно у сивој зони и тако даље. О насиљу се увек говорило и често писало. Најстарији историјски писани документи доказују да се о насиљу расправљало још у старом Египту, али и свим старим цивилизацијама попут Грчке, Рима или Кине. Иако се насиље у свим расправама везује за човека и његове друштвене односе, истине ради, мора се рећи да насиље није иманентно само човеку. И животиње такође чине насиље па се не може рећи да је то специфична друштвена појава, већ је прецизније рећи да је то природна појава чији узроци нису у потпуности истражени што у крајњем доводи до проблема у супротстављању насиљу.

За насиље се може рећи да је појава која је за разлику од других друштвених појава претрпела најмање промена. Највише промена у насиљу десило се у средствима за извршење насиља која су сада суптилнија, софистициранија, опаснија, ефикаснија, већег интензитета, већи број субјеката зна да примењује насилничка средства и методе и слично. Та чињеница само усложњава личну, друштвену, државну и међународну борбу против свих облика насиља и њихових носилаца.

Чињеница да је насиље стални пратилац свих друштвених односа и кретања и да једино није мењало свој циљ указује да се не може очекивати да се проценат насиља и насилничког понашања смањи (или нестане) па једино што при томе остаје јесте да се насиље као појава „држи“ у прихватљивим границама као и друге негативне појаве попут саобраћајних несрећа, еколошких акцидентата, нарушавања здравља и сл.

Насиље најчешће подразумева незакониту употребу силе да би се изнудило одређено понашање људи противно њиховој вољи.² Насиље се директно (у безбедносној науци) везује за појам угрожавања,

1) Види: Љубомир Стајић, *Основи система безбедности – са основама истраживања безбедносних појава*, Правни факултет у Новом Саду, Нови Сад, 2015, стр. 81-83.

2) Радослав Гађиновић, „Дефинисање насиља“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, број 4/2008, стр. 150.

и то тако да је насиље увек средство нечијег угрожавања. Ако угрожавање дефинишемо као „оне појаве и понашања настале деловањем човека (појединачно или групно), природе или техничких система у дужем периоду које су значајнијег обима, при чему настају или могу настати штетне последице по интегритет човека, његову слободу, имовину и здравље као и по интегритет и субјективитет државе и њених институција, вредности које она штити, као и вредности међународне заједнице“³, видимо да је насиље као вид агресивног понашања увек у његовом средишту само када говоримо о угрожавању које чини човек. Научне истине ради, треба рећи да свако насиље иако по својој суштини деструктивно нема увек негативан предзнак. Рецимо насиље које су чинили робови при свом ослобађању иако деструктивно оно је друштвено оправдано. Исто тако, свако супротстављање насилнику силом има исто тумачење. У том смислу послужиће и реченица бившег председника САД Барака Обаме који је рекао: „Хитлера никад не бисмо победили пацифизмом“. Из наведеног проистиче тачност тврдње да „једно насиље увек рађа друго насиље“. Када је у питању тема о насиљу у породици о којој се пише у овом раду, мора се рећи да проблематика насиља у породици као одговора на нечије насиље није довољно (скоро никако) истражена.

2. БЕЗБЕДНОСНИ АСПЕКТИ НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

Као први, вероватно и безбедносно најинтересантнији безбедносни аспект насиља у породици навели бисмо ефекат мултипликације насиља. Једно насиље рађа друго и једна социопатолошка појава појачава и рађа друге, као и што једна штетна последица производи друге.

Други безбедносни аспект назвали бисмо дугорочни мултипликацијски штетни утицај. Наиме, код деце изложене дуготрајном физичком и психичком насиљу уочен је нижи ниво интелигенције, проблеми у понашању, лоше образовање и пријемчивост за регрутовање у разне криминалне групе и деструктивне секте.⁴ Ова ситуација се на безбедност друштва одражава вишеструко. Као прво губи се проценат ваљаних чланова друштва који му доприносе својом делатношћу. Друго, повећава се број оних у криминалним срединама са опасним намерама, често психички нестабил-

3) Љубомир Стајић, *Основи система безбедности – са основама истраживања безбедносних појава*, нав. дело, стр. 50.

4) Дарко Димовски, Јелена Станојевић, „Улога државе у пружању помоћи жртвама насиља у породици“, у зборнику том 2: *Насиље у Србији – узроци, облици, последице и друштвене реакције*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2014, стр. 102.

них, склоних екстремном насиљу и према другима не само према породици и треће, насилници као такви у својим породицама настављају да се насилнички понашају и „производе“ нове будуће насилнике ланчаном реакцијом и геометријском прогресијом.

Трећи безбедносни аспект насиља у породици се огледа у нарушавању јавног реда и мира и улози полиције, јавног тужилаштва, судова и центара за социјални рад. Повећање издвајања за социјалну заштиту (изградња сигурних кућа, повећање броја центара за социјалну заштиту, повећање броја социјалних радника, психотерапеута, издвајање за привремено издвајање из средине где се злостављање одвија, допринос невладином сектору, лечење и друго) битно смањују буџетска издвајања за друге државне органе па и органе безбедности (полицију, војску и друге) што се, даље, одражава на њихову припремљеност и опремљеност.

Посебан аспект у безбедносном смислу је ако је насиље последица организованог деловања (криминалних група или секти), наговарања (од стране оца, мајке, брата) и ако је то насиље подстрекавано и уједно прикривано од истих. Мултипликација и синергијско деловање је очигледно и опасније по безбедност друштва него у појединачним случајевима. Шта више, ни збир појединачних случајева није толико безбедносно опасно као раније наведено синергијско деловање у угрожавању жртве и друштва у целини.

Безбедносни аспект огледа се и кроз нову улогу полиције, тужилаштва и судова у спречавању насиља у породици. Последица по систем безбедности је и ново устројство организације и обуке полиције, јавних тужилаца и судија у супротстављању насиљу у породици. Наиме, до недавно, систем безбедности није препознавао потребу за посебном организационом јединицом и обуком припадника полиције у смислу препознавања и реаговања на проблем. Приметни су трендови формирања посебних савета, група и тимова за сарадњу чији је првенствени задатак размена информација и благовремено реаговање у почетним фазама насиља.

Безбедносно је значајно и то што се као последица дугогодишњег систематског насиља повећавају други облици насиља који се не би десили да насиља није било. Рецимо, није истражен проценат убистава који су последица одговора на систематично насиље у укупном броју убистава у Републици Србији. Такође, није истражено колико је насиље у породици генератор и узрок других социопатолошких појава (пијанства, наркоманије и др.) која се генеришу као бег од насиља или последица насиља у породици и обрнуто. Углавном је разматрана ситуација када неке социопатолошке појаве утичу на насиље иако има доста и обрнутих примера.

Безбедносни аспект се огледа и кроз обавезу примене универзалних међународних правних аката који се односе на заштиту жена и деце од насиља, на промену домаћих правних прописа, а потом и на нове субјекте (државне и недржавне) и њихово деловање у складу са новим стандардима и обавезама.

Безбедносно значајно је и то што је неистражено насиље у породици припадника система силе (полиција, војска, службе безбедности, тужилаштво, суд). Ако се узме податак да у том систему ради више од 100.000 људи по теорији великих бројева насиље у породици се сигурно дешава, али је прикривено из више разлога (срамота, насилник има везе, има оружје, зна како да прикрије насиље и сл.).

3. НАСИЉЕ У ПОРОДИЦИ КАО БЕЗБЕДНОСНИ ПРОБЛЕМ

У ранијим наводима видели смо да је свако насиље велики цивилизацијски проблем, а насиље у породици је посебно велики проблем због свог личног, породичног, друштвеног, безбедносног, психолошког али и економског значаја и последица. Као и неке друге појаве, насиље у породици постаје видљиво као друштвени проблем тек од скора, а на нашим просторима тек од периода транзиције, што ће рећи у последњих 20 – 30 година. Последица тог „препознавања“ је друштвена реакција у више различитих области:

- 1) права и правосудног система;
- 2) безбедности и безбедносног система;
- 3) система социјалне заштите и социјалне помоћи;
- 4) образовног система;
- 5) система друштвеног обавештавања;
- 6) здравственог система и другим.

Свако насиље, па и насиље у породици осим виктимолошког одаје негативну, али и јасну слику о стању у друштву, његовом најширем и најзначајнијем делу – основи, а то је породица. Деструктивни утицај тог насиља има разарајуће последице на породицу, као основну ћелију сваког друштва и тиме превазилази оквире породице и постаје проблем друштва, јер свако друштво без породице престаје да постоји. Рекло би се да тај деструктивни утицај насиља у породици по последицама можемо изједначити са деструктивним утицајем на породицу који остварују секте, као и многе друге социопатолошке појаве као што су наркоманија, алкохолизам и слично.

Насиље у породици је сасвим сигурно, појава која обележава данашњи свет и позната је свима. Испољава се у различитим облицима и различитим интензитетом, а постаје видљиво и изазива позорност тек кад се случајеви насиља нађу у црним хроникама средстава јавног информисања. Нажалост, тренд насиља у породици прати тренд сваколиког насиља које се дешава у школи, на утакмицама, као криминални догађаји, као насиље екстремиста и слично. Из наведеног се види да је насиље у породици једнако велики проблем за друштво као било које друго насиље. Што се тиче наше земље, са сигурношћу се може рећи да је насиље у породици познато и дешава се и у најмањим местима и руралним срединама, а не само у великим градовима.

„Насиље у породици једна је од оних социопатолошких појава коју је наше друштво деценијама маргинализовало и игнорисало. Патријархална схватања о односу полова и родитељству представљају један од основних разлога због којих насиље у породици није дуго сматрано озбиљним обликом насиља, већ уобичајеним и социјално прихватљивим понашањем. Упркос томе што је током двадесет година друштвене кризе у Србији насиље у породици попримило драматичан обим и динамику чему су посебно допринели вишегодишња економска криза, опште осиромашење становништва, енормно повећање броја незапослених особа, долазак великог броја избеглица и друго.“⁵ Незадовољство сопственим животним или радним условима често утиче да појединци чине нерационалне, па чак и очајничке поступке у жељи да побољшају свој стандард. Таквим понашањем једни постају жртве, док други постају насилници.⁶

Осим наведеног да насиље у породици представља један од најтежих облика насиља уопште, оно се јавља и као насиље које крши међународне и националне норме људских права и слобода и то: права на живот, права на слободу и безбедност, право на физички, психички и сексуални интегритет и друго.⁷

Према дефиницији насиље у породици представља злоупотребу моћи (поверења, одговорности и ауторитета) и вршење контроле над члановима породице, који имају мање моћи или располажу мањим ресурсима. У већини друштава (нарочито у тради-

5) Слободанка Константиновић Вилић, Невена Петрушић, *Кривично дело насиља у породици – актуелна правосудна пракса у Београду и Нишу*, Аутономни женски центар, Београд, 2007, стр. 11.

6) Милица Бошковић, Бранкица Јанковић, „Друштвене околности насиља – могућност примене концепта ‘помирљиве криминологије’“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, број 2/2013, стр. 120.

7) Слободанка Константиновић Вилић, Невена Петрушић, *Кривично дело насиља у породици – актуелна правосудна пракса у Београду и Нишу*, нав. дело, стр. 8.

ционалним и патријархалним заједницама), мушкарци имају знатно више моћи – не само физичке, већ и економске и друштвене.⁸ Због тога су најчешће жртве насиља у породици: жене, деца, стара, болесна или лица са инвалидитетом (особе које зависе од других чланова породице). С обзиром да је реч о насиљу које траје дуже време и које у различитим фазама и ситуацијама мења своје облике, сваки инцидент/догађај би требало сагледавати у контексту претходног насиља, као и оног којим се прети (а када жртве претњу доживљавају као реалну опасност), а не као појединачни, изоловани акт (иако је сваки, па чак и само један акт насиља, кажњив).

На основу досадашњих истраживања о насиљу у породици, а у контексту цитиране дефиниције, несумњиво је утврђено да:

- 1) Насиље у породици представља модел понашања, а не изоловани инцидент.
- 2) Пораст насиља у друштву директно је повезан са порастом насиља у породици.
- 3) Особа може бити изложена насиљу у породици током целог свог живота, од најранијег детињства до дубоке старости.
- 4) Најчешће жртве насиља у породици су: жене, деца, старе, болесне и особе са инвалидитетом.
- 5) Насиље у породици обухвата разноврсне радње и понашања, које један члан породице предузима, односно испољава према другом како би успоставио моћ и контролу и/или задовољио неке своје потребе на штету другог члана.

Последице изложености насиљу су бројне и битно утичу на ментално здравље оних који су му непосредно изложени, али и оних који га посматрају. „Количина“ насиља доживљена у детињству доприноси развоју и прибегавању насиља у одраслој животној доби.⁹

Имајући у виду бројност облика насиља у породици следствено томе јавља се и број тзв. „окидача“ који иницирају насиље. Као неке од њих наводимо: алкохолизам повезан са карактером личности, патолошка љубомора и страх од губитка „вољене особе“, психичке болести, посттрауматски синдром, одговор на неки облик трпељивог насиља, пријављивање насилника које

8) Данијела Спасић, Жељко Никач, Појмовни оквир, *Родна равноправност и родно засновано насиље – приручник*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2012, стр. 24.

9) Richard J. Gelles, *Intimate Violence in Families*, Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publication, 1993, стр. 24. Наведено према: Слободанка Константиновић Вилић, Невена Петрушић, *Кривично дело насиља у породици – актуелна правосудна пракса у Београду и Нишу*, нав. дело, стр. 8.

није изазвало адекватну реакцију друштва, стално неподношљиво приговарање, нагомилан бес због лошег живота, васпитање да је насиље оправдано, неодговарајућа реакција полиције и других државних органа, бумеранг ефекат (освета ближњих), уверење да је то једини излаз за жртву, кршење неких облика забране од стране родитеља или старатеља (пушења, пића, излазака, дружења са лицима из криминалне средине), разне врсте афектних стања, снижен праг толеранције, синдром злостављене жене и други.

Насупрот бројним „окидачима“ који некада делују појединачно, а некада и удружено поставља се питање шта то жртву спутава да правилно реагује већ на почетно насиље док озбиљније последице по њену безбедност још нису наступиле. Анализе случајева насиља у породици указују да је то због: традиционалног васпитања, економске зависности, удаљености од родбине (немам где); веровања да је то само експес који ће проћи; веровање у обећање насилника да ће се поправити; стид; љубав; кривица; религијска уверења; непознавање закона о заштити жртава; економска зависност; притисак других чланова породице са стране насилника; трпљење због деце; ригидна социјализација (жена и деца морају да трпе и ћуте); веровање да је њена породица неће примити назад; нико јој не верује да је њен муж „толики насилник“ да је сексуално злоставља (ругање); одсуство самопоштовања; страх за живот; недовољна вера у полицију и државне органе (нарочито у малим срединама); страх да ће то изазвати штету (зло) деци и другим члановима породице; константне озбиљне претње; претходна виктимизација (била сам силована); аутодеструкција (сама сам крива и треба да испаштам); болест; осећај безизлазности и беспомоћности и други.

Са друге стране, анализа штампе и ставова јавности о насилницима, узроцима и последицама у породици показују многе погрешне утиске и ставове међу којима су најзначајнији следећи:

1. То је савремени проблем;
2. Да насиља у породици данас има много више него раније;
3. Да насиље чине само луди, пијани и екстремно насилни мушкарци мада званични подаци говоре да је међу насилницима има 15% жена и још већи проценат младих (деца и омладинци);
4. Да насиље чине необразоване особе на селу као последице традиционалног васпитања;
5. Да је насиље искључиво последица културног наслеђа, па су насилници само на Балкану док их на северу Европе нема;

6. Да су жртве насиља једино жене и да се проблем решава изградњом сигурних кућа;
7. Да се насиље код нас сузбија борбом против последица, а не против узрока;
8. Да је проблем насиља у породици могуће решити деловањем полиције и социјалних служби;
9. Да ће усвојени законски прописи, пројекти и стратегије решити проблем самим чином доношења;
10. Да је насиље злоупотреба моћи јачег у односу на слабијег и да тамо где су моћи једнаке (физичка, економска, друштвена) нема ни насиља;
11. Да слабији пол никада не користи физичко насиље;
12. Да се насилници веома различито понашају у истим ситуацијама. Један ће за вербалну увреду убити у афекту, други ће узвратити истом мером, трећи ће силовати, четврти узвратити економским мерама или мерама забране и слично.

На крају овог дела треба рећи да и поред повећане бриге друштва, енормног повећања средстава за збрињавање жртава, доношења бројних прописа и стратегија, разних обука за помоћ жртвама итд. нису сви проблеми решени односно постоје дилеме и контроверзе око спровођења истих.

На првом месту то је питања мерила како би се према истим случајевима исто поступало. Рецимо, код економског насиља као једног од облика насиља које подразумева ускраћивање или строго контролисање приступа заједничком новцу, спречавање запошљавања и слично, не постоје мерила шта је то ускраћивање, а шта нормална економска штедња или неиспуњавање нереалних жеља за куповином мање потребних или непотребних ствари.

Други проблем је рецимо мешање насиља у породици са другим облицима криминалног насиља (изолација са отмицом, робовски однос са присилним радом) и сл.

Трећи проблем је проблем интензитета и времена трајања нечега што се може касније окарактерисати као насиље у породици. Наиме, нема породице где неко неког није исмевао, омаловажавао, гурао, или пак нешто забрањивао. По слову теорије то су облици насиља у породици. Међутим, поставља се питање колико се од тога сматра „нормалним“, а од када и у којим условима прераста у нечије угрожавање. Слична ситуација је код психичког (менталног и емотивног насиља) или духовног насиља (где се не зна шта је мерило, интензитет и време „наметања религијских уверења“).

Четврти проблем је то што се критеријуми да је насиље извршено разликују од жртве до жртве и од државног органа до државног органа. Па тако нека жртва или породица за исти чин сматра да није било насиља и не пријављује то, а друга обрнуто. Или у другом случају тужилаштво одустаје од гоњења, јер жртва сматра да није била угрожена и „опрашта насилнику“.

4. ПРАВНИ АСПЕКТИ НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

Насиље у породици је препознат и као међународни проблем. Као такав, регулисан је како националним тако и међународним правом. Историјски посматрано, све до краја шездесетих година 20. века, насиље у породици није изазивало толику пажњу од стране друштва. Насиље у породице је сматрано као приватна ствар коју треба да реше сами чланови породице. До преокрета долази тек седамдесетих година 20. века и то захваљујући жртвама насиља у породици и лобирању за увођење ефикасних механизма заштите. Међу првим међународним документима који третирају борбу против насиља у породици посебно се издвајају: Конвенција УН о елиминацији свих облика дискриминације жена од 1979. године, Декларација о елиминацији насиља према женама од 1993. године, Пекиншка декларација и Платформа за акцију од 1995. године, Декларација о политици супротстављања насиљу према женама у демократској Европи од 1993. године и Препорука Савета Европе 1582, Насиље над женама у породици од 2002. године. Још два значајна међународна инструмента у борби против насиља у породици које је Република Србија ратификовала јесу и Конвенција Уједињених нација о правима детета из 1989. године¹⁰ и Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици,¹¹ донета у Истанбулу 11. маја 2011. године (познатија као Истанбулска конвенција).¹²

10) Закон о ратификацији Конвенције Уједињених нација о правима детета, *Службени лист СФРЈ – Међународни уговори*, бр. 15/90 и *Службени лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 4/96 и 2/97.

11) Закон о потврђивању Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици, *Службени гласник РС – Међународни уговори*, бр. 12/2013.

12) Слободанка Константиновић Вилић, Невена Петрушић, *Кривично дело насиља у породици – актуелна правосудна пракса у Београду и Нишу*, нав. дело, стр. 9-10. О најважнијим међународним докуменатима које су донеле Уједињене нације и Савет Европе који се односе на насиље у породици и заштиту жена и деце погледај више у: *Насиље над женама – препрека развоју, Међународни документи*, Аутономни женски центар, Београд, 2005; Тијана Шурлан, „Заштита жена од насиља“, у зборнику том 2: *Насиље у Србији – узроци, облици, последице и друштвене реакције*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2014, стр. 132-143 и Ана Човић, „Насиље над децом – појав-

Наш правни систем је у значајној мери усклађен са међународним и европским правним стандардима. Борба против насиље у породици је тренутно уређена: Кривичним закоником,¹³ Породичним законом,¹⁴ Законом о равноправности полова¹⁵ Законом о кривичном поступку,¹⁶ Законом о прекршајима,¹⁷ Законом о јавном реду и миру,¹⁸ Законом о полицији¹⁹ и Законом о спречавању насиља у породици.²⁰ Процес успостављања институционалних механизма за борбу против насиља започет је доношењем Закона о изменама и допунама Кривичног закона Републике Србије 2002. године.²¹ Насиље у породици је инкриминисано као посебно кривично дело и на тај начин је по први пут установљена репресивна, кривичноправна заштита од насиља у породици.

Следећи корак у законском успостављању механизма за заштиту од насиља у породици представља доношење Породичног закона,²² који је почео да се примењује 1. јула 2005. године. Породични закон је у систем грађанско правне заштите увео институт Заштите од насиља у породици. Овим законом, заокружен је систем заштите од насиља тако што је законодавац изричито забранио насиље у породици и члановима породице признао право на заштиту од насиља у породици, регулисао превентивне, породичноправне мере заштите и услове под којима се оне одређују и предвидео и уредио посебан поступак по чијим се правилима поступа у парници која се води ради заштите од насиља у породици.

До доношења Закона о спречавању насиља у породици (ЗСНП) 2016. године, у пракси је примењено да је код насиља у породици у значајној мери изостајала заштита жртве у тренутку када се насиље пријављује. Уколико учиниоцу кривичног дела насиља у породици из члана 194. Кривичног законика није одређен притвор, жртва уопште није била заштићена. Алтернатива је пронађена у

ни облици и мере заштите“, у зборнику том 2: *Насиље у Србији – узроци, облици, последице и друштвене реакције*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2014, стр. 368-383.

13) Кривични законик, *Службени гласник РС*, бр. 85/05, 88/05-испр., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14 и 94/16.

14) Породични закон, *Службени гласник РС*, бр. 18/05, 72/11 – др. закон и 6/15.

15) Закон о равноправности полова, *Службени гласник РС*, бр. 104/09.

16) Закон о кривичном поступку, *Службени гласник РС*, бр. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13 и 55/14.

17) Закон о прекршајима, *Службени гласник РС*, бр. 65/13, 13/16 и 98/16 – одлука УС.

18) Закон о јавном реду и миру, *Службени гласник РС*, бр. 6/16.

19) Закон о полицији, *Службени гласник РС*, бр. 6/16.

20) Закон о спречавању насиља у породици, *Службени гласник РС*, бр. 94/16.

21) Закон о изменама и допунама Кривичног закона Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 10/02. Закон је почео да се примењује 9. марта 2002. године.

22) Породични закон, *Службени гласник РС*, бр. 18/05, 72/11 – др. закон и 6/15.

склањању у Сигурну кућу, што је значило да жртва, често са децом, мора да напусти кућу у којој живи. Судски поступци у већини случајева су трајали знатно дуже него што је законом предвиђено, изостајала је координисана сарадња међу државним органима и институцијама, није било уређене евиденције, што је све доводило до тога да је жртва у свим фазама поступка практично остајала без заштите. Оно што се кроз праксу показало као проблематично јесте и неуједначеност поступања како код појединих органа тако и у оквиру истог органа на различитим територијама. То је проблем који се може решити само у виду дуготрајног процеса едукације запослених и правилног вођства институција (менаџментом), као и успостављањем тела за координацију како унутар полиције и судова, рецимо, тако и у оквиру више различитих органа. Наравно, едукација, тимски рад и јавност рада су основ процеса уједначавања третмана жртава насиља у породици пред овим институцијама. Ово су само неки од проблема које је ЗСНП требало да реши. ЗСНП представља својеврстан *lex specialis* јер на један свеобухватан и системски начин уређује скуп мера које имају за циљ да спрече насиље у породици чим се оно појави, као и да се пружи хитна и ефикасна заштита и подршка жртвама кроз координисан рад надлежних државних органа (полиције, јавног тужилаштва и судова) и центара за социјални рад. Најзначајнија новина коју овај закон доноси јесте могућност изрицања хитних мера,²³ доношењем наређења од стране надлежног полицијског службеника и то одмах после процене ризика,²⁴ која се одвија у што краћем року, у случају да се установи непосредна опасност од насиља у породици. Могућност изрицања хитних мера од стране полицијског службеника је уједно и једна од највећих контроверзи овог закона. Наиме, врло је занимљива законска терминологија у виду „могућег учиниоца“ насиља у породици, посебно због тога што је могуће његово привремено удаљење из стана. Ово је нарочито значајно имајући у виду могућност злоупотребе ових законских одредби од стране „жртве“, чији статус је као што смо раније видели некада и тешко утврдити.

23) Хитне мере у складу са чланом 17, ставом 2 ЗСНП су: мере привременог удаљења учиниоца из стана и мере привремене забране учиниоцу да контактира жртву насиља и прилази јој.

24) У складу са чланом 16, ставом 2 ЗСНП, надлежни полицијски службеник при процени ризика нарочито води рачуна о томе: да ли је могући учинилац раније или непосредно пре процене ризика учинио насиље у породици и да ли је спреман да га понови, да ли је претио убиством или самоубиством, поседује ли оружје, да ли је ментално болестан или злоупотребљава психоактивне супстанце, да ли постоји сукоб око старатељства над дететом или око начина одржавања личних односа детета и родитеља и родитеља који је могући учинилац, да ли је могућем учиниоцу изречена хитна мера или одређена мера заштите од насиља у породици, да ли жртва доживљава страх и како она процењује ризик од насиља.

Међутим, с обзиром да је ЗСНП почео да се примењује тек од 1. јуна 2017. године, пракса и време пред нама ће показати да ли ће се остварити очекивани ефекти.

5. ЗАКЉУЧАК

Насиље у породици, ако је масовно заступљено, траје дуго и екстремно је, оставља озбиљне и трајне последице по личну безбедност жртве, читаве породице, али и друштва у целини. Безбедносни статус жртве и породице угрожен је кроз одузимање живота, нарушавање здравља, психичког, социјалног, економског и духовног функционисања. Жртва је у сталној опасности да доживљава озбиљне повреде, психичке трауме, културну и духовну деградацију, нарушавање социјалног и личног интегритета, економско осиромашење и друго. Насиље у породици је одавно изашло из оквира саме породице и постало је како друштвени тако и међународни проблем о чему говоре бројни домаћи прописи и међународне конвенције. Тежина проблема, притисак јавности и обавезе проистекле из законских решења дефинисали су нову и значајнију улогу државних органа и установа али и невладиног сектора у сузбијању овог безбедносног проблема и личној заштити безбедности жртава. У том процесу државни органи, пре свих, полиција, тужилаштво, суд и органи социјалне заштите имају најважнију улогу како по слову закона тако и по својој друштвеној улози сузбијања насиља уопште. Поред њих, ту су још и омбудсман, повереник за равноправност, скупштински одбори, НВО, медији и други који сваки са своје стране има одговорност у сузбијању насиља у породици.

Нови појавни облици насиља у породици, њихов интензитет, обим и трајање захтевају прилагођавање правних прописа, метода и средстава рада државних органа уз формирање нових субјеката у тој борби, њихову обуку и менаџмент по новим принципима и овлашћењима по којима превенција добија највећи значај.

Сваки од наведених субјеката посматрао је насиље у породици са свог становишта – права, економије, психологије, културе и др. Очигледно је да се ту ради о сепаратном погледу и тумачењу о чему говори и несагласје о дефиницији насиља у породици где свако са становишта своје науке ставља нагласак у дефиницији.

Безбедносна наука је мултидисциплинарна наука, чији се резултати односе на најважније функције личности, група и читавог друштва. У том смислу поглед на проблем насиља у породици са аспекта безбедносне науке има посебан значај по принципу све-

обухватности и утицаја на читаво друштво. Без последица директних и индиректних нису остали ни субјекти безбедности (полиција, тужилаштво, судови и други) који су морали да се организују по новим правилима, да примењују нове прописе, да се обучавају за нове приступе и улоге, да више времена рада одвоје за овај проблем (што смањује ефикасност у сузбијању других безбедносних проблема), траже више финансијских средстава и морају да одвоје више људи да решавају бројне случајеве насиља у породици. Томе у прилог говоре и решења предвиђена Законом о спречавању насиља у породици.

Циљ безбедносних субјеката је у првом случају смањење броја и учесталости нових случајева. У другом случају циљ је смањење штетних директних и индиректних последица по жртву и друштво. Као трећи циљ било би спречавање утицаја других облика насиља на насиље у породици и обрнуто. Све наведено може имати и има битан утицај на све нивое безбедности једног друштва.

ЛИТЕРАТУРА

- Бошковић Милица, Јанковић Бранкица, „Друштвене околности насиља – могућност примене концепта ‘помирљиве криминологије’“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, број 2/2013, стр. 119-133.
- Гађиновић Радослав, „Дефинисање насиља“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, број 4/2008, стр. 147-164.
- Димовски Дарко, Станојевић Јелена, „Улога државе у пружању помоћи жртвама насиља у породици“, у зборнику том 2: *Насиље у Србији – узроци, облици, последице и друштвене реакције*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2014, стр. 102-112.
- Закон о изменама и допунама Кривичног закона Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 10/02.
- Закон о јавном реду и миру, *Службени гласник РС*, бр. 6/16.
- Законик о кривичном поступку, *Службени гласник РС*, бр. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13 и 55/14.
- Закон о потврђивању Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици, *Службени гласник РС – Међународни уговори*, бр. 12/13.
- Закон о полицији, *Службени гласник РС*, бр. 6/16.
- Закон о прекршајима, *Службени гласник РС*, бр. 65/13, 13/16 и 98/16 – одлука УС.
- Закон о равноправности полова, *Службени гласник РС*, бр. 104/09.
- Закон о ратификацији Конвенције Уједињених нација о правима детета,

- Службени лист СФРЈ – Међународни уговори*, бр. 15/90 и *Службени лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 4/96 и 2/97.
- Закон о спречавању насиља у породици, *Службени гласник РС*, бр. 94/16.
- Константиновић Вилић Слободанка, Петрушић Невена, *Кривично дело насиља у породици – актуелна правосудна пракса у Београду и Нишу*, Аутономни женски центар, Београд, 2007.
- Кривични законик, *Службени гласник РС*, бр. 85/05, 88/05-испр., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14 и 94/16.
- Насиље над женама – препрека развоју, Међународни документи*, Аутономни женски центар, Београд, 2005.
- Породични закон, *Службени гласник РС*, бр. 18/05, 72/11 – др. закон и 6/15.
- Спасић Данијела, Никач Жељко, *Појмовни оквир, Родна равноправност и родно засновано насиље – приручник*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2012.
- Стајић Љубомир, *Основи система безбедности – са основама истраживања безбедносних појава*, Правни факултет у Новом Саду, Нови Сад, 2015.
- Човић Ана, „Насиље над децом – појавни облици и мере заштите“, у зборнику том 2: *Насиље у Србији – узроци, облици, последице и друштвене реакције*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2014, стр. 368-383.
- Шурлан Тијана, „Заштита жена од насиља“, у зборнику том 2: *Насиље у Србији – узроци, облици, последице и друштвене реакције*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2014, стр. 132-143.

Ljubomir Stajic, Nenad Radivojevic

SECURITY AND LEGAL ASPECTS OF DOMESTIC VIOLENCE

Resume

The fact that violence is a constant companion of all social relations and movements and that it has not changed its goal only indicates that it can not be expected that the percentage of violence and violent behavior is reduced (or disappears). The only thing that remains is that violence as a phenomenon is “held” within acceptable limits as well as other negative phenomena such as traffic accidents, ecological accidents, health disorders and so on.

Domestic violence is quite certain a phenomenon that marks today's world and is known to all. It is manifested in different forms and

different intensities, and becomes visible and causing attention only when cases of violence are found in black chronicles of media. Unfortunately, the trend of domestic violence is accompanied by a trend of everyday violence that occurs in school, at matches, as criminal events, as violence by extremists and the like. From the above it can be seen that domestic violence is equally a big problem for society as any other violence. As far as our country is concerned, we can say that domestic violence is known and occurs in the smallest places and rural areas, and not only in large cities.

This paper presents the security aspect of domestic violence as a person, society and the security system itself. It also provides an overview of international and national positive legal sources that regulate the fight against domestic violence. The Republic of Serbia, as a signatory of numerous international conventions in this field, has undertaken the obligation to adopt national legal acts regulating protection against domestic violence, and the last one is the Law on the Prevention of Domestic Violence that began to apply on 1 July 2017. Significant novelties regarding the protection of victims in the form of urgent measures, new competencies of the police, public prosecutors' offices, courts and centers for social work and their mutual cooperation provide hope that the protection of victims of domestic violence will be at a significantly higher level in the future.

The fight against violence is always a long-lasting process, which involves the implementation of several different preventive and repressive methods and resources in the security, legal, social, psychological, educational, cultural and religious spheres. In this fight, there are always several factors interactively connected, which act synergistically to achieve one goal.

Keywords: security, domestic violence, protection, prevention, security system

* Овај рад је примљен 07. децембра 2017. године, а прихваћен на састанку Редакције 26. фебруара 2018. године.